

**COĞRAFIYANIN TƏDRİSİ METODİKASI
METHODOLOGY OF TEACHING GEOGRAPHY
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ГЕОГРАФИИ**

UOT 372.891

Oqtay Kamil oğlu Alxasov,
*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin dosenti,,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
<https://orcid.org/0009-0007-1615-2681>
E-mail: oqtay.alxasov@adpu.edu.az
[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(4\).83-87](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(4).83-87)*

**COĞRAFIYA TƏDRİSİNDƏ MƏKAN-ZAMAN TƏFƏKKÜRÜNÜN
FORMALAŞDIRILMASININ PSIXOLOJİ-PEDAQOJİ ASPEKTLƏRİ**

Ogtay Kamil Alkhasov,
*associate professor of Azerbaijan State Pedagogical
University,
doctor of philosophy in pedagogy,*

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF THE FORMATION OF
SPATIAL-TEMPORAL THINKING IN TEACHING GEOGRAPHY**

Огтай Камиль оглы Алхасов,
*доцент Азербайджанского Государственного Педагогического Университета,
доктор философии по педагогике*

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ
ПРОСТРАНСТВЕННО-ВРЕМЕННОГО МЫШЛЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ ГЕОГРАФИИ**

Xülasə. Coğrafi anlayışların formalaşdırılması şagird fəaliyyətinin təşkilində vacib mərhələdir. Fənnin məzmununda aparıcı yer tutan məkan və zaman anlayışlarının siniflər üzrə inkişafına diqqət yetirilməlidir. Coğrafi təfəkkürün inkişafı üçün bu anlayışların dərkətmə mərhələləri şərh edilmiş, mənimsənilməsi səviyyələri haqda məlumat verilmişdir. Məqalədə anlayışların formalaşdırılmasının ümumidən fərdiyə gedən yolu nəzərdən keçirilir.

Açar sözlər: məntiqi təfəkkür, coğrafi məkan, reproduktiv səviyyə, kreativ səviyyə, evrestik səviyyə, xəritənin legendası, əqli fəaliyyət

Abstract. The formation of geographical concepts is an important stage in organizing Students activities. Attention should be paid to the development of the concepts of space and time, which occupy a leading place in the content of the subject, across different grade levels. The stages of teaching these concepts and the levels of their acquisition are explained to support the development of geographical thinking. The article examines the process of concept formation from the general to the individual.

Keywords: logical thinking, geographical space, reproductive level, creative level, heuristic level, map legend, cognitive activity.

Аннотация. Формирование географических понятий является важным этапом в организации деятельности учащихся. Понятия пространства и времени занимают ведущее место в содержании географии и следует уделять внимание развитию этих концепций по классам. В статье рассматриваются пути формирования понятий от общего к единичному. Дается информация об этапах понимания и уровнях освоения для развития географического мышления.

Ключевые слова: логическое мышление, географическое пространство, репродуктивный уровень, творческий уровень, эвристический уровень, легенда карты, мыслительная деятельность

Məktəb coğrafiyasının elmi səviyyəsinin yüksəldilməsində şagirdlərin məkan-zaman təfəkkürlərinin formalaşdırılmasına xüsusi diqqət yetirmək lazım gəlir.

Məktəbdə təlim prosesində şagirdlərin düşüncələrinin inkişaf dərəcəsini nəzərə almaq vacibdir. Nəzərə alsaq ki, yeni kurikulumda coğrafiyadan alt standartların siniflər üzrə inkişaf etdirilməsi və dərslərdəki mətn materialları, fəaliyyət tapşırıqları bütövlükdə şagirdlərin təfəkkürlərinin inkişafına yönəldilmişdir.

Psixoloqlar belə hesab edirlər ki, coğrafi təhsil uşaq təfəkkürünün həcmi üç mərhələdə genişlənməsinə gətirib çıxarır. İlk əvvəl nəyi görməyibse və nəyi eşitməyibse, həmin vasitələr haqqında düşüncələr yaranır. Sonradan təfəkkürün həcmi genişlənir, əvvəlcə məkan, sonra isə zaman anlayışları genişlənir. Təfəkkürün bu cür genişlənməsi tədricən təfəkkürün xarakterinin də dəyişməsinə gətirib çıxarır.

Təfəkkür həcmcə tədricən artaraq qavramadan irəli keçir, daha da abstrakt olur ki, hətta sadə oxunuş, yaddaşdan yüksək olur. Yəni coğrafiya şagirdləri yerli qavramaların şagirdlərin təfəkkürlərinin genişlənməsi ona gətirib çıxarır ki, təfəkkür qavramadan ayrılır. Təfəkkür getdikcə daha çox əyanilikdən çıxır və daha çox abstrakt olur, miqyasına görə genişlənir və öz məzmununa sığmır.

Daha doğrusu sözlü təfəkkürü obrazlı məzmunla, müxtəlif informasiya mənbələri ilə zənginləşdirmək lazımdır. Sinifdən sinfə keçdikcə şagird təfəkkürü həcmcə daha da genişləndirilməli, daha az əyaniliyə əsaslanmalı və daha çox abstrakt olmalıdır. Eyni zamanda daha çox məzmun daşmalıdır.

Şagirdlərdə məkan təfəkkürlərinin formalaşdırılmasında başlanğıc mərhələ onların coğ-

rafi təsəvvürləri durur. Coğrafi təsəvvür və anlayışların formalaşdırılması təlim və tədris prosesinin əsasını təşkil edir. Metodiki ədəbiyyatda və praktikada coğrafi anlayışların formalaşdırılmasına daha çox diqqət yetirilsə də coğrafi təsəvvürlərin formalaşdırılmasına az yer verilir. Dərslərdə coğrafi təsəvvürlərin və təxəyyüllərinin inkişafına az diqqət yetirilir.

Coğrafi təsəvvürlər – obyekt və hadisələrin xəyali görmə obrazlarından metodiki ədəbiyyatda təsəvvürlərin yaddaş və təxəyyül formaları ayrılır. Coğrafiyanın öyrənilməsində daha çox təxəyyül təsəvvürlərinin formasının böyük əhəmiyyəti vardır. Psixoloqların tədqiqatları şagirdlərdə məkan təsəvvürlərinin inkişafını siniflər üzrə izləməyə imkan verir.

Ətraf aləmin dərk edilməsində hisslər, qavrama və təsəvvürlər bir-birini tamamlayır. Məsələn, Yer kürəsi haqqında ilkin təsəvvürlərin formalaşdırılması bir neçə mərhələdən keçir. İlk təsəvvürlər ondan ibarətdir ki, kiçik yaşlı məktəblilər Yer üzərində gördüklərini qəbul edirlər. Onun üzərində ot bitir, gəzirik, ev tikilir və s. Daha sonra yerin üzərində görülən işləri qəbul edirlər - onun üzərində əkilər, sulayırlar, qazırlar və s. Növbəti mərhələdə yerdə becərilən işləri aparılması, bizə qida verməsi kimi təsəvvürlər artırılır. Bitkilərin yetişdirildiyi, qidanın mənbəyi kimi öyrənilir. Növbəti siniflərə keçdikcə şagirdlərdə coğrafi təsəvvürlər formalaşır – fırlanır, üzərində dəniz, şay, dağ və s. yerləşir. Sonrakı mərhələdə coğrafi təsəvvürlər tarixi inkişafın əsasında formalaşır və tədricən yer haqqında kosmoloji təsəvvürlərə keçir.

Aşağıdakı cədvəldə şagirdlərin coğrafi təsəvvürlərinə formalaşdırılmasının xüsusiyyətləri göstərilmişdir.

Cədvəl

Coğrafi təsəvvürlərin formalaşdırılmasının xüsusiyyətləri

Coğrafi təsəvvür	Siniflər	Təsəvvürün məzmunu	Şagird təfəkkürünün genişlənməsi mərhələləri
Günəş haqqında	I -IV	Günəşin bilavasitə Yer kürəsinə və təbiətinə, insanlara təsiri	Əyanilik
	V-VIII	Günəşin hərəkəti, vəziyyəti, böyüklüyü, quruluşu, illik və sutkalıq dəyişməsi	Coğrafi
	IX-XI	Günəş sisteminin tarixi inkişafı	Tarixi
Yer kürəsi haqqında	I-IV	Yer kürəsi məhsul istehsalçısı kimi	Əyani
	V-VIII	Yer böyük kürədir, üzərində dağlar və dənizlər	Coğrafi

	IX-XI	Yer Günəş sisteminin bir planetidir. Planetin inkişaf tarixi	Tarixi Kosmoloji
Çöl haqqında	I-IV	Böyüklüyü, fauna və florası	Əyani
	V-VIII	Çöl zonası	Coğrafi
	IX-XI	Çölün təsərrüfat fəaliyyətində istifadə edilməsi	Sosial-iqtisadi və tarixi
İnsanlar haqqında	I-IV	İnsanların xarakterik məşğuliyyəti, həyat tərzləri	Əyani
	V-VIII	İnsan təbiətin bir hissəsi kimi xalqların müxtəlifliyi	Coğrafi
	IX-XI	İnsanın mənşəyi, onun gələcəyi	Tarixi

Məktəbdə tədris olunan fənlər içərisində coğrafiya şagirdlərin məkan təfəkkürlərinin formalaşdırılmasında mühüm yer tutur. Coğrafi informasiya vasitələrinin çoxluğu, müəllimdən, dərslərdən, xəritədən, kütləvi informasiya vasitələrindən alınan məlumatlar nəinki şagirdlərin təfəkkürlərinin həcmi artırır, eyni zamanda onları daha məzmunlu edir. Odur ki, bu məsələ haqqında metodik yanaşmalar işlənildikdən nəzərə almaq lazımdır ki, coğrafi təsəvvürlər çox abstraktdır. Onlar yüksək dərəcədə ümumiləşdirilmiş xarakterə malikdir. Buna görə də çox müxtəlif coğrafi informasiya mənbələrindən istifadə edərək bu təsəvvürləri obrazlı məzmunla zənginləşdirmək lazımdır.

Coğrafi təsəvvürlər bütöv, kompleks xarakterə malikdirlər və sinifdən-sinfə keçdikcə onlar xırda elementlərə parçalanmır. Əksinə getdikcə daha ümumiləşmiş forma alırlar.

Yuxarı siniflərə doğru coğrafi təsəvvürlər daha da genişlənir və daha geniş məzmun alır. Aşağı siniflərdə təsəvvürlərdə obyektin özü və ya onun üzərində aparılan iş ön plana çıxır. Orta yaş dövründə ön plana obyektin özü aparılan əməliyyatlar, xarakterik cəhətləri digər obyektlərlə əlaqəsi çıxır. Yuxarı siniflərdə isə obyektin mövcud olduğu mühitdəki əlaqələrə, münasibətlərə daha çox əksent edirlər.

Coğrafi təsəvvürlərin digər mühüm xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, onlar bir qayda olaraq ümumidən fərdiyə doğru sonra isə yenidən ümumiyyə doğru formalaşdırılırlar. Məsələn, ilk əvvəl Dünya okeanı haqqında təsəvvürlər, sonra isə onun hissələri haqqında təsəvvürlər formalaşdırılır. Yenidən bu hissələrin daxil olduğu yerlərə qayıdılır. Eyni şeyi çöl anlayışı haqqında da demək olar. Çöl anlayışından sonra materiklərdə və regionlarda ölkələrdə çöl və onların tipləri vasitəsi ilə yenidən çöl anlayışına qayıdırıq. Beləliklə, coğrafi təsəvvürlərin formalaşdırılma-

sında hissələrə (detallara) bölünmə və diferensasiya prosesləri gedir, amma ümumiləşdirmə aparılmır. Odur ki, təsəvvürlər ümumi və kompleks qalırlar.

Coğrafi təsəvvürlərin bir xüsusiyyəti də onların xarakteristikasının “kəmiyyət tərkibli” olmasından ibarətdir. Çünki, onların formalaşdırılması zamanı bu obyektlərin ölçüləri haqqında sual ortaya çıxır. Günəşin, Yer kürəsinin, dağın, çayın, dənizin və s. ölçüləri bunu tələb edir.

Məkan təsəvvürləri onların kəmiyyət cəhətdən xarakteristikasını tələb edir. Xüsusi ilə bu göstəricilər müqayisə üçün lazımdır.

Beləliklə, dərketmənin **birinci mərhələsində - empirik mərhələsində** məkan və zaman özünə məxsus bir formada əyani vasitə kimi çıxış edir. Dərketmənin **ikinci mərhələsində - elmi-nəzəri mərhələsində** ön plana coğrafi proses və hadisələrin səbəblərinin izah edilməsi çıxır. Daha sonra hadisələrin ümumi, təkrarlanan tendensiyalarının aşkar edilməsi, eləcə də məntiqi olaraq öngörmə, proqnozlaşdırma, onların məkan daxilində mümkün inkişafı baş verir.

Əgər empirik düşüncə üçün “insan – obyekt və hadisələrin təsviri” sxemi qəbul edilərsə, elmi-nəzəri düşüncə üçün isə “insan-obyekt və hadisələr – onlar arasında əlaqələrin nəzəri modeli” sxemi irəli sürülə bilər.

Psixoloqlar öz tədqiqatlarında şagirdlərin intellektual fəallığında keyfiyyətcə 3 fərqli səviyyə ayırırlar: Bu səviyyələri şərti olaraq “reproduktiv”, “evristik” və “kreativ” kimi adlandırımaq olar.

Reproduktiv səviyyə passiv olması öz fəaliyyətində ona kənardan verilənləri təşəbbüskarlıq olmadan qəbul etməsi ilə seçilir. Öz fəaliyyətini təhlil edərək qarşıya qoyulan məsələləri müqayisə edərək yenisini aşkar edərsə, buradan yeni biliklər əldə edərsə bu səviyyə **evristik səviyyə** hesab olunur. **Kreativ səviyyə** (yaradıcı

deməkdir) daha yüksək səviyyədir. Bu səviyyə üçün empirik şəkildə əldə olunan qanunauyğunluq son halda düşünmə prosesində müstəqil tədqiqat məqsədinə çevrilməsi xarakterikdir.

Psixoloqların göstərdiyi kimi şagirdlərin əqli fəaliyyətləri bu fəaliyyətin həyata keçirildiyi priyomlar və ya vasitələrin köməyi ilə baş verir. Əqli fəaliyyət priyomları dedikdə “əqli əməliyyatlar sistemi – (təhlil, analiz), tərkib (sintez)”, ümumiləşdirmə və s. başa düşürük ki, onun köməyi ilə verilən tapşırıqlar həll edilir. Əqli fəaliyyətə yiyələnmək az məqsədyönlü priyomların daha rəşional metodlarla əvəz olunması yolu ilə həyata keçirilir.

Əqli inkişaf dedikdə bura təkcə əldə olunan biliklər deyil, həmçinin düşüncənin yaxşı işlənmiş və möhkəmləndirilmiş priyom və

vasitələri də daxildir. Onlar özündə intellektual xarakterli bacarıq və vərdisləri əks etdirir. Bu priyomlar 2 əsas şərtə müvafiq gəlməlidir: 1) əvvəlki biliklərin səviyyəsinə və 2) şagirdlərin əqli inkişaf səviyyəsinə.

Metodiki tədqiqatlarda göstərilir ki, şagird fəaliyyətinin artırılması dərketmə mərhələlərinə əsasən aparılmalıdır. Məsələn, ilk əvvəl məqsədyönlü müşahidələr aparılmalıdır. Faktiki materiallar toplanılmalı, sonra faktların, hadisələrin təhlili, ayrı-ayrı hadisələrin izahı verilməlidir. Daha sonra səbəb-nəticə əlaqələri çıxarılır, müqayisə edilir, ümumiləşdirilmiş nəticələr göstərilir.

Şagird fəaliyyətinin artırılması mərhələlərinin vəziyyətini kartoqrafik materiallarla işə aid cədvəldə izləyə bilərik.

Kartoqrafik materialların inkişaf mərhələləri	Xəritələrlə işin mərhələləri	Şagird fəaliyyətinin artırılması mərhələləri
Məhəldə cəhət təyini (günəşə, ulduza, kosmosa və s.)	Xəritənin oxunması və başa düşülməsi	Xəritə üzrə məhəldə cəhət təyini
Coğrafi koordinatların təyini	Xəritə ilə “səyahət”	Coğrafi koordinatların təyin edilməsi
Marşrutun təsviri	Xəritələrin tutuşdurulması	Xəritə üzrə hadisə və proseslərin əsas cəhətlərinin öyrənilməsi
Xəritə üzrə məsafələrin təyin edilməsi	Kontur xəritələrin doldurulması	Xəritəyə əsasən məsafələrin təyin edilməsi
Məhəldə ölçü işləri	Sadə xəritələrin və xəritə-sxemlərin tutuşdurulması	Xəritələrin müqayisəsi və tutuşdurulması, məhəldə ölçü işləri
Modelləşdirmə		Kartoqrafik modelləşdirmə

Coğrafi bilik mənbələri çox müxtəlif ola bilər. Müəllimin canlı sözü, xəritə, statistik materiallar və s. Məhz coğrafi bilik mənbələri tədris fənninin predmetini, onun spesifikasiyasını müəyyən edir və şagirdlərin dərketmə fəaliyyətlərinin əsasında durur.

Coğrafi bilik mənbələrini şərti olaraq 3 qrupa bölmək olar – sözlü, əyani və praktik bilik mənbələri.

Sözlü bilik mənbələrinə şifahi və yazılı şəkildə olan sözlər daxildir.

Əyani bilik mənbələrinə şəkil, foto, kinofilmlər, audio vizual vasitələr və s. Göstərmək olar.

Coğrafi biliklərin **praktik mənbələrinin** əsasında coğrafiyanın spesifik elmi metodlarının tətbiq edilməsi nəticəsində şagirdlərin fəaliyyəti ilə əldə olunan biliklər durur. Bura kartoqrafik, statistik, çöl tədqiqatları, interaktiv multimedia, geoinformasiya proqramları, coğrafi modelləş-

mə və s. daxildir. Qeyd edilən metodları coğrafi tapşırıqların yerinə yetirilməsi zamanı tətbiq etməklə alınan biliklərin mənbəyi məhz belə adlandırıla bilər.

Coğrafiyanın təlimi prosesi təkcə coğrafi bilik mənbələrinə görə müəyyən edilmir. Burada həmçinin şagirdlərin və müəllimin fəaliyyətlərinin xarakteri də həlledici hesab olunur. Bilik və bacarıqların mənimsənilməsində şagirdlərin müstəqil fəaliyyəti üç səviyyədə təşkil oluna bilər.

Birinci səviyyə təlimin təşkilatı zamanı müəllimin bilik və bacarıqları hazır səviyyədə verməsi ilə xarakterizə olunur. Məlumatlar şagirdlər tərəfindən (reproduktiv) sadəcə təkrarlanır.

İkinci səviyyə -təlimdə əldə olunmuş bilik və bacarıqların “analoq” üzrə, hazır təlim situasiyasına tətbiq etməklə yeni həll variantlarının axtarışı kimi xarakterizə edilir (qismən-axtarış).

Üçüncü səviyyə üzrə təlimin təşkilatı zamanı şagirdlərin müstəqil fəaliyyəti bilik və ba-

carıqların əldə olunmasının yeni təlim situasiyasına, onlara tanış olmayan təlim şəraitinə tətbiqi ilə bağlıdır (axtarış və ya tədqiqat).

Məsələn, xəritə üzərində iş aparılmasının birinci səviyyəsində şagirdlərdən xəritədən faktiki məlumatları əldə etmək, müəyyən obyektlərin yerini xəritədə müəyyən etmək tələb olunur.

İkinci və üçüncü səviyyələr üzrə işin gedişində isə xəritələr üzrə müqayisə aparmaq, onları tutuşdurmaq, xəritə əsasında təsviri tərtib etmək, xəritədə bilavasitə təsvir edilməyən coğrafi hadisələrin öyrənilməsi və modelləşdirilməsi, xəritə-sxem və s. hazırlanması lazım gəlir.

Ümumiyyətlə isə ikinci və üçüncü bilik səviyyəsi üzrə işin aparılması zamanı şagirdlərin müxtəlif bilik mənbələri ilə iş priyomlarına yiyələnməsinə nail olunmalıdır. Belə tədris işinə şagirdlərin statistik cədvəlləri oxumaq priyomu, xəritələri tutuşdurmasına, qrafikin, diaqramın qurulmasına, kartoqramların tərtib edilməsinə, coğrafi proses və hadisələrin müqayisəsinə aid priyomları göstərə bilərik.

Şagirdlərin bu tipli tədris işi priyomlarının formalaşdırılmasına dair xüsusi fəaliyyət tapşırıqları üzərində işin təşkili coğrafiyanın təliminin təkmilləşdirilməsinin ən mühüm yollarından biridir.

Qeyd etmək lazımdır ki, statistik cədvəllər, diaqram və qrafiklər üzərində tədris işi priyomları onların qurulması və tərtib edilməsi əsasında aparılır.

Coğrafiya fənni üzrə formalaşdırılan əksər tədris priyomları fənlərarası əlaqəyə əsaslanır. Bəzi priyomlar isə fəndaxili əlaqəyə malikdir. Məsələn, iqtisadi-coğrafiya xəritələrinin oxuması priyomu aşağı siniflərdə xəritənin oxunması priyomuna istinad edilərək formalaşdırılır.

- Xəritənin adını oxuyun, onun miqyasını və proyeksiyasını müəyyən edin;
- Xəritənin legendasını öyrənin;

• Xəritədə nəyin təsvir edildiyini və hansı ərazini əhatə etdiyini müəyyən edin;

- Xəritədə lazım olan obyektləri tapın;
- Onların nə ilə xarakterizə edildiyini danışın.

Yuxarı siniflərdə fiziki, iqtisadi və s. xəritələrin tutuşdurulmasına daha çox diqqət yetirilməlidir. Məsələn, ölkələrin və ya regionun kənd təsərrüfatının ixtisaslaşdırılmasını izah edərkən kənd təsərrüfatı xəritəsi ilə aqroiqlim xəritələrini tutuşduraraq nəticə çıxarmaq lazımdır.

Probleməin aktuallığı. Müxtəlif coğrafi bilik mənbələrindən istifadə edərkən başlıca məqsəd şagirdlərin dərk etmə qabiliyyətlərini inkişaf etdirilməsi olmalıdır. Bu zaman qismən və tam şəkildə müstəqil bilik əldə olunması əsas məqsəd olmalıdır. Prosesin gedişində şagirdlərin fənn bilikləri əsasında tədris priyomlarına yiyələnmələri həyata keçirilməlidir.

Nəticə olaraq göstərmək olar ki, orta yaş dövründə (11-14 yaş) şagirdlərdə coğrafi (məkan) təfəkkür inkişaf edir, tədrisən həcmcə artır, təfəkkür qavramadan üstün olur və daha abstrakt olur. Bu yaş dövrünü psixoloqlar coğrafi (məkan) təfəkkürünün inkişaf dövrü adlandırırlar.

Probleməin yeniliyi. Coğrafi anlayış və təsəvvürlər yüksək dərəcədə ümumiləşmiş xarakterə malikdir və odur ki, daim coğrafi informasiya mənbələrinin köməyi ilə obrazlı məzmunla zənginləşməsi tələb olunur. Onlar, dediyimiz kimi bütöv və kompleks xarakterə malik olduğu üçün, təlim prosesində hissələrə parçalanmır və daha ümumiləşmiş olurlar.

Probleməin praktiki əhəmiyyəti. Coğrafi anlayış və təsəvvürlərin digər mühüm xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, onlar ümumidən fərdiyə doğru gedirlər. Sonra yenidən ümumiyyə doğru gedilir. Beləliklə, detallaşma və differensasiya prosesi baş verir ki, ümumiləşmə fərdiləşmə keçmir, kompleks olaraq qalır.

Coğrafi anlayış və təsəvvürlərin başqa xarakterik xüsusiyyəti onların formalaşmasında kəmiyyət və müqayisə cəhətlərinin aparılmasıdır.

Ədəbiyyat

1. Alxasov, O.K. Coğrafiyanın tədrisi metodikası. / O.K. Alxasov. -Bakı: Təhsil Nəşriyyatı, -2013. -127 s.
2. Seyfullayeva, N.S. Coğrafiyanın tədrisi metodikası, / N.S. Seyfullayeva. -Bakı: ELM, -2011. -193 s.
3. Душина, И.В. Методика обучения географии в общеобразовательных школах. / И.В. Душина. - М.: Академия, -2008. -98 с.

Redaksiyaya daxil olub: 05.06.2025